Återtagande- och äganderättsförbehåll

Om köparen vid ett kreditköp av en vara inte betalar i rätt tid eller med rätt belopp föreligger det en dröjsmålssituation. Är dröjsmålet dessutom väsentligt har säljaren rätt att häva köpet med stöd av köplagen. Vid bedömning av vad som utgör ett väsentligt dröjsmål tar man i första hand hänsyn till köpets karaktär samt om betalningsdröjsmålet avser hela eller bara en del av betalningen.

Har köparen emellertid fått godset i sin besittning har säljaren inte längre någon rätt att häva köpet om han inte förbehållit sig rätten till detta, jfr 54 § 4 st köplagen. Ett sådant förbehåll kan göras i form av ett s k återtagandeförbehåll (säljaren förbehåller sig en rätt att ta tillbaka godset till dess hela köpeskillingen är betald) eller ett s k äganderättsförbehåll (säljaren förbehåller sig äganderätten tills det sålda godset till dess det är fullt betald). Skulle säljaren inte ha ett giltigt förbehåll kan han enbart kräva dröjsmålsränta vid köparens dröjsmål med betalningen.

Rättsverkningarna av ett återtagandeförbehåll är de samma som vid äganderättsförbehåll. Förbehållen ger säljaren möjlighet att återta godset efter att det kommit i köparens besittning. Förbehållet ger därmed säljaren en säkerhet utan besittning av det gods som utgör föremål för säkerheten.

För att ett återtagande- eller äganderättsförbehåll ska anses vara giltigt mot köparens borgenärer krävs det att förbehållet har ställts upp före eller senast samtidigt med att egendomen överlämnas till köparen. Skulle förbehållet avtalats först efter det att säljaren låtit godset komma i köparens besittning är det inte giltigt. En skrivning på faktura om att

säljaren förbehåller sig äganderätten till egendomen till dess den är fullt betald, förekommer ofta i affärslivet. Förbehållet är emellertid inte giltig om det inte ställts upp före eller senast samtidigt med leveransen.

Förbehållet anses inte heller vara giltigt om det av omständigheterna framgår att köparen trots förbehållet har rätt att sälja godset vidare eller konsumera det innan det är slutbetalt. Exempelvis är ett återtagande- eller äganderättsförbehåll i ett avtal mellan en grossist och en detaljhandlare vanligtvis ogiltigt, eftersom avsikten i ett sådant avtalsförhållande normalt är att detaljhandlaren ska ha rätt att sälja varorna vidare innan han betalat desamma. Även i de fall köparen äger rätt att förbruka (konsumera) varan innan den är slutbetald kan förbehållet inte anses vara giltigt. Man brukar säga att ett förbehållet i sådana situationer ”inte är allvarligt menat”.

Det vanliga är att ett återtagande- eller äganderättsförbehåll ingår i de avtalsformulär som säljare och köpare undertecknar i samband med ett kreditköp – särskilt i samband med köp av fordon och maskiner mm. Här är i regel avsikten att köparen varken ska sälja varan eller förbruka den innan den är slutbetald. Utför köparen en åtgärd som medför att säljarens rättigheter kränks – exempelvis säljer varan innan den är slutbetald – riskerar köparen att göra sig skyldig till brott (olovligt förfogande).